

СОВЕТ НИЖНЕУСЛОНСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
ВЕРХНЕУСЛОНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Ч. Нижний Услон, д.88, с. Нижний Услон,
423704

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЮГАРЫ ОСЛАН
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫҢ
ТҮБЭН ОСЛАН АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

Ч. Нижний Услон, д.88, с. Нижний Услон,
423704

Тел.: (8552) 30-1-48, факс: (8552) 30-1-49

РЕШЕНИЕ

26.04.2023

КАРАР

№ 32-186

Тел.: (8552) 30-1-48, факс: (8552) 30-1-49

с. Нижний Услон

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Уставын кабул итү турында

«Россия Федерацииндә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы нигезендә,

Югары Ослан муниципаль районның
Түбән Ослан авыл жирлеге Советы
карап итте:

1. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Уставын 1 нче күшымта нигезендә кабул итәргә.
2. Әлеге каарны законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркөвенә жибәрергә.
3. Әлеге карап үз көченә кергән көннән үз көчен югалтуын танырга:
  - Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында» 2018 елның 07 сентябрендәге 50-196 номерлы каары;
  - «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Советының «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2021 елның 19 мартаңдагы 7-41 номерлы каары;
  - «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Советының «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2020нче елның 3 августыннан 85-334 номерлы каары;
  - «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге Советының «Югары Ослан муниципаль районның Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2013 елның 28 октябреннән 72-293 нче номерлы каары;

4. Әлеге карарны Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында һәм Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында законнарда билгеләнгән вакытта дәүләт теркәвенә алганнан соң урнаштырырга.

Совет рәисе,
Югары Ослан муниципаль района
Түбән Ослан авыл жирлеге башлыгы

А. В. Архиреев

Югары Ослан муниципаль районы
Түбән Ослан авыл жирлеге
Советының
2023 елның 26 апреленнән
32-186 номерлы каарына
1 номерлы күшымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫНЫҢ ТҮБӘН ОСЛАН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫ

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

Статья 1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеке исеме һәм хокукий статусы

1. «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлекенә авыл жирлеге статусы бирелде.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районының Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеке (алга таба - жирлек).
3. «Түбән Ослан авыл жирлеге» муниципаль берәмлеке Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы составына керә.

Статья 2. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясе составына түбәндәге торак пунктлар керә: Түбән Ослан авылы, Воробьевка авылы.
2. Жирлекнең административ үзәге булып торак пункт - Түбән Ослан авылы тора.
3. Жирлек чикләре «Югары Ослан муниципаль районы» муниципаль берәмлекенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 19-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Жирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнештәге жирләр керә.
5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Законы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 3. Жирлектә гражданнарың җирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокуы

1. Жирлектә җирле үзидарә җирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыйдан-туры ихтыяр белдерүнен башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм җирле үзидарәнен башка органнары аша Россия Федерациясе гражданнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Гражданнар җирле үзидарәне гамәлгә ашыруга женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә турыйдан-туры һәм үз вәкилләре аша бертигез хокукларга ия.

Жирлек территориясендә дайми яисә башлыча яшәүче чит ил гражданнары җирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенең халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем җирле үзидарә органнарына һәм вазыйфаи затларга турыйдан-туры мөрәҗәгать итәргә, җирле үзидарә органнары эшчәnlеге турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнен җирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә, законда башкасы карапмаган булса, аның хокукларына һәм ирекләренә турыйдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр жирлекнен җирле үзидарә органнары эшчәnlеге турында гражданнарың тулы һәм дөрес мәгълүматын алу мөмкинлеген тәэммин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка Жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнен ин мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр челтәрен үстерү, социаль ташламалар турында, жәмәгать тәртибен саклауның һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында дайми мәгълүмат бирәләр.

6. Гражданнар, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, җирле үзидарә органнарының һәм җирле үзидарәнен вазыйфаи затларының карапларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дәгъва белдерергә хокуклы.

Статья 4. Жирлекнен җирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнен җирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнен Башкарма комитеты, жирлекнен Ревизион комиссиясе, Устав нигезендә төзелә торган башка җирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнен җирле үзидарә органнары структурасын үзгәрту әлеге Уставка үзгәрешләр керту юлы белән гамәлгә ашырыла.

Статья 5. Жирлекнен җирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлек карамагындагы җирле әһәмияттәге мәсьәләләргә тубәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

- 2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;
- 3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;
- 4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янғын куркынычсызлығының беренчел chartedарын тәэммин итү;
- 5) жирлек халқын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәту хезмәтләре белән тәэммин итү өчен шартлар тудыру;
- 6) ял итүне оештыру һәм жирлектә яшәүчеләрне мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэммин итү өчен шартлар тудыру;
- 7) жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спорттың һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт chartedарын үткәрүне оештыру;
- 8) жирлекнең архив фондларын булдыру;
- 9) жирлек территориясен тәзекләндерү қагыйдәләрен раслау, тәзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, аның предметы булып жирлек территориясен тәзекләндерү қагыйдәләрен үтәү, социаль, инженерлык һәм транспорт инфраструктуралары объектларыннан һәм күрсәтелә торган хезмәтләрдән инвалидларның файдалана алуын тәэммин итү таләпләрен үтәү, күрсәтелгән қагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен тәзекләндерүне оештыру;
- 10) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл чeltәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару, мәгълүматны дәүләт адреслыш реестрында урнаштыру;
- 11) авыл хужалығы житештерүен үстерүдә ярдәм итү, кече һәм урта әшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү chartedарын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә халық дружиналары эшчәнлеге өчен шартлар тудыру;
- 14) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортировкалай эшчәнлеген оештыруда катнашу;
- 15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;
- 16) жирлек чикләрендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә халыкны су белән тәэммин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэммин итүне оештыру;
- 17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеге;
- 18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән chartedарны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 19) гражданнарың гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яролосаларына ирекле керүен тәэммин итү дә кертеп, жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халыкның күпләп ял итү урыннарын тәзекләндерүне оештыру;

20) үз белдеге белән төзелгән корылманы жимеру турында Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карап кабул итү, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару қагыйдәләре, территорияне планлаштыру документлары, яисә капитал төзелеш объектлары параметрларына мәжбүри таләпләр белән үз белдеге белән төзелгән корылманы суту турында яисә аны федераль законнарда билгеләнгән рәхсәт ителгән төзелешнен, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүнен рәхсәт ителгән параметрларына туры китерү;

2. Жирлекнен жирле үзидарә органнары федераль кануннар нигезендә Югары Ослан муниципаль районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетына жирлек бюджетыннан бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына тапшыру турында жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзергә хокуклы.

Муниципаль районның жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетыннан жирлек бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча үз вәкаләтләренен бер өлешен гамәлгә ашыруны үзләренә тапшыру турында жирлекнен жирле үзидарә органнары белән килешү төзергә хокуклы.

Статья 6. Жирлекләрнен жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итүгә жирлекнен жирле үзидарә органнары хокуклары

1. Жирлекнен жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

1) жирлек музейларын төзү;

2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр қылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;

4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрен хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсесенә ярдәм күрсәту һәм жирлек территориясендә милләтара мәнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру.

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;

7) муниципаль янғын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тәэммин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыручи һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлык күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларың гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарага торак урыннары бируг;

12) торак пункт территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлек алып бару;

13) "Россия Федерацииндә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федеरаль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәндә чараларны гамәлгә ашыру;

14) инвалидларның, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затларның, адаптив физик культура һәм адаптив спортын үстерүгә ярдәм күрсәту;

15) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациисе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

16) участок уполномоченные вазыйфасын биләүче хезмәткәргә һәм аның гайлә әгъзаларына әлеге вазыйфанды хезмәткәр биләгән вакытка торак урыны бири;

17) алкоголь, наркотик яисә башка токсик исереклек халәтендәге затларга ярдәм күрсәту чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә курсателгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга (ул «Россия Федерацииндә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федеरаль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең, дәүләт хакимиите органнарының компетенциясенә кертелмәгән һәм федеरаль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирлек бюджеты керемнәре исәбеннән, Россия Федерациисе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, һәм түләүләрнең өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре кергән очракта, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

Статья 7. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 8. Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимиите органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимиите органнары белән үзара мөнәсәбәтләре тубәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсесенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлек жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимиите органнары арасында шартнамәләр (килешүләр) төзү;

3) дайми яисә вакытлыча координация, консультация, кинәш бири һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

Статья 9. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне кертеп, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү,

муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясенә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукий актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ һәм ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

Статья 10. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашу

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда тубәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш би्रү;
- 4) жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биրү;
- 5) гражданнар жыены;
- 6) гражданнарның хокукий инициативасы;
- 7) территориаль иҗтимагый үзидарә;
- 8) авыл жирлеге старостасы;
- 9) гавами тыңлаулар, иҗтимагый фикер алышулар;
- 10) гражданнар жыелышы;
- 11) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 12) гражданнарны сораштыру;
- 13) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 14) инициатив проектлар;
- 15) Россия Федерациисе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

Статья 11. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясенә уздырыла.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациисе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациисе гражданнары яшерен тавыш бирудә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

4. Жирле референдумны уздыру турындагы карап жирлек Советы тарафыннан тубәндәге инициатива буенча кабул ителә:

- 1) жирле референдумда катнашу хокуқына ия гражданнар;
  - 2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу караптан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;
  - 3) жирлек Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән жирлек башлыклары.
5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны федераль закон нигезендә жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентыннан артмаска тиеш.
6. Жирлек Советы һәм жирлек башлығы тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткәру инициативасы жирлек Советы каары һәм жирлек башлығы каары белән рәсмиләштерелә.
7. Жирлек Советы жирлек Советына жирле референдум билгеләнә торган документлар кергән көннән алыш 30 көн эчендә жирле референдумны билгели.
8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән каар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.
9. Жирле референдумда кабул ителгән каар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимиите органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаҗ түгел.
10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән каарның үтәлешен тәэммин итә.
11. Жирле референдум үткәру турындагы каарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән каарга карата федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.
12. Жирле референдумны өзөрләү һәм уздыру тәртибе «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокуқының төп гарантияләре турында» Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән җайга салына.

Статья 12. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын яшерен тавыш биреп, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокуку нигезендә сайлау максатларында уздырыла.
- Муниципаль сайлаулар "Россия Федерациясе гражданнары сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокуқының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда караптан срокларда жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар суд тарафыннан билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатын сайлауларны уздыру өчен "Россия Федерациясе гражданнары сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокуқының төп гарантияләре турында" Федераль закон таләпләре нигезендә берманнатлы һәм (яисә) күпмандатлы сайлау округлары төзелә.

Жирлек Советы депутатларын сайлаулар мәжбүри, периодик була һәм гамәлдәге кануннарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда уздырыла.

3. Жирлек Советы депутаты итеп тавыш биру көненә 18 яшкә житкән Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты итеп тавыш биру көненә 21 яшкә житкән граждан сайланырга мөмкин.

Россия Федерациясенең халықара килешүләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарә органнарына сайланырга һәм сайланырга, күрсәтелгән сайлауларда Россия Федерациясе гражданнары кебек үк катнашырга хокуклы.

4. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларны әзерләү һәм уздыру гамәлдәге законнар нигезендә төzelә торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының ин күп санын алган кандидат сайланган дип таныла. Әгәр тавыш биру бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процента тавышларын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан тигез тавыш белән теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

6. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлауларның йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халықка житкерелергә) тиеш.

7. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижәләрен билгеләү тәртибе, депутат мандатларын кандидатлар исемлеге арасында һәм кандидатлар исемлеге эчендә бүлү, жирлек советының сайланган депутатларын, жирлекнең сайлап куелган органы әгъзаларын теркәү һәм жирлекнең сайлап куелган вазифаи затларын сайлау нәтижәләрен билгеләү гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

Статья 13. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш биру.

1. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, сайлаучылар тарафыннан гамәлдәге законнарда һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә һәм нигезләрдә чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу нигезләре булып суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затының ача карата ышанычын шик астына кую һәм жирлек башлыгының депутат бурычларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясенең, Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларның, әлеге Уставның һәм башка хокук актларның үтәлмәвендә чагыла торган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) тора.

3. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш биру халық инициативасы буенча үткәрелә.

4. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын жирлек Советы депутаты, жирлекнең сайланулы вазыйфаи заты күрсәту һәм аны хуплап гражданнар имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукуна ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төzelә.

5. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән жирле референдумны әзерләүне һәм уздыруны оештыручи сайлау комиссиясенә мөрәҗәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның, жирлекнең

сайланулы вазыйфаи затының хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәленә (гамәл кылмавына) аның чакыртып алу өчен нигез булып торган күрсәтмә булырга тиеш, аның фамилиясе, исеме, әтисенең исеме, туу датасы һәм урыны, паспортны яки гражданның паспортын алмаштыручи документның сериясе, номеры һәм датасы, аны биргән органның исеме яки коды, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының яшәү урыны һәм жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затлар күрсәтелгән булырга тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәссе күрсәтелгән төркемнең барлық әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка карары карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары беркетелгән булырга тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю - жирлек Советы депутаты, жирлекнең жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи заты, жыелган имзаларны тикшеру жирле референдум уздыру өчен Законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла. Чакыртып алу инициативасы күрсәтелгән жирлек жирле үзидарәсенең депутаты, сайланулы вазыйфаи заты жирлек Советы утырышында катнашырга, аны депутатларга чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыруга каршы язма бәхәсләр тапшырырга, шулай ук телдән чыгышта чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә хокуклы. Жирлек Советы утырыши турында күрсәтелгән депутатка, жирлек жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затына аны үткәргә өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәлө.

8. Депутатны, жирле үзиdarәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турындагы карар кабул итәлгән көннән алып биш көннән дә соңга калмыйча рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзиdarәсенең сайланулы вазыйфаи заты, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләргә карата сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

10. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, жирлек жирле үзиdarәсенең сайланулы вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

11. Жирлек жирле үзиdarәсенең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

12. Жирлек сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнын соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына, аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында жирлек жирле үзиdarәсенең сайланулы вазыйфаи затына язма рәвештә хәбәр итә.

Статья 14. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның курсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

2. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очракларда жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территорииясенең бер өлешендә уздырыла.

3. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм «Жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Торак пункт чикләрен үзгәртү, торак пунктны үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда торак пункт халкының яртысыннан артығы яки сайлау хокукуна ия булган торак пунктның өлеше катнашкан булса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, курсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлек халкының тавыш бирүдә катнашкан яртысыннан күбрәге яисә жирлек өлеше тавыш бирсә, алынган дип санала.

5. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору һәм кабул ителгән карарлар буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 15. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Жирлек халкы әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Актив сайлау хокукуна ия гражданнар тәркеме хокукый иҗат инициативасы белән чыгыш ясарга мөмкин, сайлау хокукуна ия жирлек халкының 3 проценттан артығы санында булырга мөмкин.

3. Хокук иҗат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы тубәндәгеләргә хокуклы:

гражданнарның яшәү (әшләү) урыны буенча жыелышларын һәм хокук иҗат инициативасын тикшерү һәм курсәту буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

хокук иҗат инициативасын курсәтүне хуплап имзалар жыю буенча инициатив тәркемнәр төзөргө;

жирлек халкының имзаларын жыярга һәм кануннарга каршы килми торган ысууллар белән хокук чыгару инициативасын курсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары хокук иҗат инициативасын гамәлгә ашыруда жирлек халкына ярдәм курсәтергә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, әлеге Устав билгеләгән көннән алып өч ай эчендә аларның компетенцияләре нигезендә аларның ачык утырышында һичшикsez каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын караганда, гражданнарның инициатив тәркеме вәкилләренә үз позицияләрен бәян итү мөмкинлеге тәэммин итепергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау процедурасы тиешенчә жирлек Советы

Регламенты, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокук иҗат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижәләре буенча кабул ителгән нигезле карап рәсми рәвештә язма рәвештә гражданның инициатив төркеменә житкерелергә тиеш.

Статья 16. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ

1. Жирлектә территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə гражданнарның жыелышларын һәм конференцияләрен үtkөрү юлы белән, шулай ук территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ гражданнарның түбәндәге яшәү территориияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территориияләре.

3. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ гамәлгә ашырыла торган территория чикләре өлеге территорииядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ гамәлгә ашырыла торган территория башка шундай ук территория составына керә алмый.

5. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ аның уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәве узарга тиеш.

6. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ уставында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə эшчәnlегенең максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын булдыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;

4) каарлар кабул итү тәртибе;

5) мәлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук құрсәтелгән мәлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;

6) территориаль иҗtimagiy Ӯzidarəне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ эшчәnlеге мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналты яшькә житкән тиешле территорииядәге халыкның кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналты яшькә житкән тиешле территорииядәге халыкның кимендә өчтән берен тәшкил итүче гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. ТERRITORIAL IJTIMAGIY ӮZİDARƏ гамәлгә ашыручи гражданнар жыелышының, конференциясенең маҳсус вәкаләтләрен түбәндәгеләр керә:

1) территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə органнары структурасын билгеләү;

2) территориаль иҗtimagiy Ӯzidarə уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм ёстәмәләр керту;

- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы хисапларны карау һәм раслау;
- 7) инициатив проект турында фикер алышу һәм аны хуплау мәсьәләсе буенча карар кабул итү.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) тиешле территориядә яшәүче халық мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;
- 2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән каарларның үтәлешен тәэммин итәләр;
- 3) территориине төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территорииядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүг юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданнар акчалары исәбеннән дә, жирлек бюджеты акчаларын кулланып, жирлек башкарма комитеты белән шартнамә нигезендә дә гамәлгә ашыра алалар;
- 4) үз компетенцияләрене күрсәтелгән актларны кабул иту кертелгән жирлек Советына, жирлек башлыгына һәм жирлек башкарма комитетына әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукий актлар проектларын кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәклө акчаларны бүләп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек Советының әлеге Уставы һәм норматив хокукий акты белән билгеләнә.

Статья 17. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру тәртибе

1. Халыкның, жирлекнәң жирле үзидарә органнарының инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарәне булдыру максатларында гражданнарның территорииаль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручи һәм чикләрендә шуши территорииаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территорииядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыручи инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданнар жыелышы жирлекнәң тиешле территорииясендә территорииаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территорииаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышын тапшырырга вәкаләтле вәкилне (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территорииаль ижтимагый үзидарә уставын жирлек Советы теркәгән вакыттан гамәлгә куелган дип санала.

Статья 18. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

- 1) гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территорииаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;
- 2) вәкаләтле һәр вәкилнәң фамилиясен, исемен, атасының исемен, туу датасын, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручи документының

сериясен, номерын һәм бирелү датасын, яшәу урыны адресын курсәтеп, территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карап кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе;

3) территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турынdagы таләпләр рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә, исемлекне һәм аларны алу датасын курсәтеп, документлар алу турында расписка бирелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турынdagы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә җирлек башлыгы уставны теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында җирлек Советы карапы проектын алдан карау һәм әзерләү оештыра.

4. Гражданнар жыеннының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм кинәшмә тавышы хокуку белән җирлек Советы утырышында катнашырга хокуклы.

5. Җирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карап кабул итә. Уставны теркәүдән баш тарту мотивлаштырылган булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен түбәндәгеләр нигез булырга мөмкин:

1) Россия Федерациисе Конституциясе территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, җирлек уставына, башка муниципаль хокукий актларга каршы чыгу;

2) әлеге Уставның 16 статьясындагы 4 пункты таләбе үтәлмәү.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын территориаль ижтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Җирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсө буенча дәлилләнгән карап өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) иғтибарына житкерелергә тиеш.

9. Җирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында карап кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе теркәлүе турында тамга белән гражданнар жыеннының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхә җирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр җирлек Советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

Статья 19. Авыл җирлеге старостасы

1. Җирлектә урнашкан авыл торак пунктында җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә җирлекнең җирле үзидарә органнары һәм авыл торак пункты халкының үзара хезмәттәшлекен оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл җирлеге старостасы аның составына әлеге авыл җирлеге кергән авыл җирлеге Советы тарафыннан, авыл җирлеге гражданнары жыены тәкъдиме буенча

әлеге авыл жирлөгө территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокуқына ия булган Россия Федерациясе гражданнының яисә гражданнын жыене тәкъдим иткән көнне 18 яшькә җиткән һәм әлеге авыл жирлөгө территориясендә урнашкан торак бинасы булган Россия Федерациясе гражданнының арасыннан билгеләнә.

3. Авыл торак пунктының старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат булмый, үз вәкаләтләрен дайими нигездә гамәлгә ашыруучы жирлек Советы депутатының муниципаль вазыйфасыннан тыш, хезмәт мәнәсәбәтләрендә һәм аларга турыдан-туры бәйле башка мәнәсәбәтләрдә була алмый.

4. Авыл жирлөгө старостасы итеп зат билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче, үз вәкаләтләрен дайими нигездә гамәлгә ашыруучы жирлек Советы депутаты муниципаль вазыйфасыннан тыш ;

2) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылган;

3) юкка чыгарылмаган яисә алышмаган хәкем ителүе булу.

5. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры 5 ел тәшкил итә. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре составына әлеге авыл торак пункты керә торган жирлек Советы карары буенча, авыл торак пунктындагы гражданнан жыене тәкъдиме буенча, шулай ук әлеге Уставының 39 статьясындагы 1 пунктының 1 - 7 бүлекләрендә билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл жирлөгө старостасы үзенә йәкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр, һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән хезмәттәшлек итә, шул исәптән гражданнан жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу аша, мондый чаралар нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукий актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән мөрәҗәттәләр һәм тәкъдимнәр жиберәрә;

3) жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча авыл торак пункты халкына мәгълүмат бирә, шулай ук аларны жирле үзидарә органнарыннан алышган башка мәгълүматка житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижәләрен авыл торак пунктында халыкка игълан итүдә ярдәм итә;

5) авыл торак пунктында яшәүчеләр өчен өстенлекле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча инициатив проект керту инициативасы белән чыгыш ясарга хокуклы.

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пунктының старостасы статусының башка мәсьәләләре Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек Советы тарафыннан билгеләнә ала.

Статья 20. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукий актлар проектларын тикшерү өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки жирлек Советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы инициативасы буенча - жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарылырга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм ёстәмәләр керту турында муниципаль норматив хокукий акт проекты, муниципаль берәмлек уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, әлеге уставны әлеге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында Татарстан Республикасы конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр керту очракларыннан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проекты;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яисә гражданнар жыеннарында белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителгән очраклардан тыш, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре;

5) территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проекты, территорияне төзекләндерү кагыйдәләренә үзгәрешләр керту турында муниципаль хокукий акт проекты.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карап гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда кабул ителгә тиеш.

5. Аларны үткәру вакытын һәм урынын күрсәтеп, гавами тыңлаулар уздыру турындагы карап һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль хокукий акт проекты гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турында карап иғылан ителгән көннән алып аларны үткәру көненә кадәр жирлек халкы халык тыңлауларына чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жибәрергә хокуклы, шул исәптән муниципаль хокукий актның гавами тыңлауларына чыгарылучы проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Халык тыңлаулары жирлекнең гамәлдәге законнарында һәм муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча аларның компетенцияләренә муниципаль хокукий акт проектын гавами тыңлауларга чыгару кертелгән жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Гавами тыңлауларның нәтиҗәләре гамәлдәге законнарда һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукий актларында билгеләнгән срокларда халыкка житкерелергә тиеш.

10. Әлеге статьяның 3 пунктында курсәтелгән проектлар һәм мәсьәләләр буенча гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәру тәртибе жирлек Советы тарафыннан раслана торган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә һәм жирлек халкына гавами тыңлаулар уздыру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукий акт проекты белән алдан ук таныштыруны, шул исәптән аны

Югары Ослан муниципаль районның рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә урнаштыру юлы белән, 2009 елның 9 февралендәге "Дәүләт органнары һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлеге түрында мәгълүммәттән файдалануны тәэмин иту түрында" N 8-ФЗ нигезләмәләрен исәпкә алыш, жирлек халкына муниципаль хокукый акт проекты буенча фикер алышу мөмкинлеген, шул исәптән рәсми сайт аша, торак пунктта яшәүчеләрнең ачык тыңлауларында катнашуны тәэмин итүче башка чаралар, ачык тыңлаулар нәтижәләрен бастырып чыгару (халыкка чыгару), шул исәптән кабул ителгән каарларны мотивацияле нигезләү, шул исәптән аларны рәсми сайтта урнаштыру аша билгеләнә.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм тәзелеш кагыйдәләре проектларына, территорияне планлаштыру проектларына, территорияне ызанлау проектларына, күрсәтелгән документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектларга, жир кишәрлекеннән яисә капиталь тәзелеш объектыннан файдалануның шартлыча рәхсәт бирү түрындагы каарларның проектларына, рәхсәт ителгән тәзелешнең иң чик параметрларыннан тайпылуга, капиталь тәзелеш объектларын реконструкцияләүгә рәхсәт бирү түрындагы каарларның проектларына, жир кишәрлекләреннән һәм капиталь тәзелеш объектларыннан рәхсәт ителгән файдалануның бер төрен үзгәртү мәсьәләләренә, жирдән файдалануның расланган кагыйдәләре булмаганды һәм тәзелеш объектларыннан файдалануның башка төрен үзгәртү мәсьәләләренә карата жәмәгать фикер алышулары яисә гавами тыңлаулар үткәрелә.

12. Әлеге статьяның 11 пунктында күрсәтелгән нигезләр буенча иҗтимагый фикер алышуларны оештыру һәм үткәрү тәртибе, шәһәр тәзелеше эшчәнлеге түрындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алыш, Югары Ослан муниципаль районы Советы тарафыннан раслана торган Иҗтимагый фикер алышулар түрындагы нигезләмә белән билгеләнә.

Статья 21. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр түрында фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсeneң вазыйфаи затлары эшчәнлеге түрында мәгълүмат бирү, инициатив проектлар кертү һәм аларны карау, жирлек территориясе өлешендә территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча фикер алышу өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнарның жыелышлары микрожирлекләр, торак массивлары, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль иҗтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территориаль иҗтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукына ия халык санының кимендә 10 процентындагы гражданнар төркеменең язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү түрындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны үткәрү вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә әгәр

жыелышны үткөрү инициативасы белөн гражданнар төркеме мөрәжәгать итсө - әлеге гражданнар, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәу урыны адресын күрсөтеп мөрәжәгать итә.

Жирлек Советы үзенең яқындағы утырышында гражданнар жыелышын үткөрү турында кертелгөн тәкъдимне карый.

Жирлек Советы гражданнарның жыелышын үткөрүдөн үзенең максатка ярашсызлығы мотивлары буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгелөү һәм үткөрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белөн билгеләнә.

6. Гражданнар жыенын үткөрү вакыты һәм урыны һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләргә жыелыш уздырылачак көнгө кадәр жиде көннән дә соңға калмыйча массакүләм мәғълүмат чарапары, поча хәбәрләре, фатирлар буенча (ишегалды) йөрү, белдерүләр һәм башка мөмкин булган чарапар кулланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләүне һәм уздыруны жирлекнең Башкарма комитеты тәэммин итә.

7. Жыелышлар эшендә шуши территориядә яшәүче, сайлау хокукуна ия 18 яшькә житкән гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокуку булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсөткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш караплары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белөн кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары белөн үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белөн кертелгөн мәсьәләләр буенча карап кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр компетенцияләренә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләрне хәл иту кертелгөн жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәненең вазыйфаи затлары тарафыннан язма жавап жибәрелеп һичшикsez каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгелөү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукий акты белөн билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 22. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне тикшерү һәм бөтен торак пункт халкы вәкилләренең фикерен ачыклау кирәк булганда үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүче

халық арасыннан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокуки булган халық саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халық, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халық инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан күбрәге катнашса, гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция каарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль иҗтимагый үзидарә уставында каралган тәртиптә һәм очракларда билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Статья 23. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнардан сорашып белешу жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимиите органнары каарлар кабул иткәндә халық фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен бөтен территориядә яисә жирлек территориясенең бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәгә инициатива белән уздырыла:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары - республика һәм регионара әһәмияттәге объектлар өчен жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында каарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен;

3) жирлектә яшәүчеләрнең яисә аның өлешенең, уналты яшькә житкән инициатив проектны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә торган өлешенең гражданнарның әлеге инициативалы проектка ярдәм итү турындагы фикерен ачыклау өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм уздыру тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы каар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Жирлек Советының гражданнардан сорашып белешүне билгеләү турындагы каарында түбәндәгеләр билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган сорауны (сорауларны) формулировкалау;

3) сораштыру үткөрү методикасы;

4) сораштыру битенең формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны;

6) “Интернет” мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә муниципаль беремлекнен рәсми сайтыннан файдаланып гражданнардан сораштыру үткәрелгән очракта, сораштыруда катнашучыларны идентификацияләү тәртиби.

6. Жирлек гражданнары гражданнардан сораштыру үткөрү турында аны үткөрү алдыннан кимендә 10 көн кала хәбәр итепергә тиеш.

7. Гражданнардан сорашып белешү өзөрлөүгө һәм уздыруга бәйле чарапарны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирле бюджет акчалары исәбеннән - жирле үзидарә органнары яисә жирлек халкы инициативасы белән сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән жирлекнен теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Жирлекнен жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле караплар кабул ителгәндә сорашып белешү нәтижәләре мәҗбүри исәпкә алышырга тиеш.

Статья 24. Гражданнар жыене

1. Гражданнарын җыене халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвеше булып тора.

2. Гражданнар жыене «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм жирлекнен муниципаль норматив хокукий актында каралган очракларда үткәрелә.

3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очракларда гражданнар жыене үткәрелергә мөмкин:

1) торак пунктта әлеге торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертүгө китерә торган курсәтелгән торак пункт составына кертелгән жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча;

2) әлеге торак пункт территориясендә гражданнарын үзара салым акчаларын керту һәм куллану мәсьәләсе буенча жирлек составына керә торган торак пунктта. Торак пункт территориясенең әлеге өлешендә гражданнарын үзара салымын керту һәм куллану мәсьәләсе буенча гражданнарын җыене торак пункт территориясенең бер өлешендә дә үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыене үткәрелә торган торак пункт территориясенең бер өлеше чикләре жирле әһәмияттәге тиешле мәсьәләне хәл итүдә торак пункт территориясенең курсәтелгән өлешендә яшәүчеләрнең мәнфәгатъләрен чагылдырган критерийдан чыгып билгеләнә;

3) авыл халкы тыгызлығы түбән булган территориядә яисә аңлаешлы булмаган жирлектә урнашкан жирлектә, өгәр авыл жирлеге халкының саны 100 кешедән артмаса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

4) авыл торак пункттында авыл торак пункттының старостасы кандидатурасын курсетү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

5) авыл торак пункттында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргендә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар курсетү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнарның жыены җирлек башлыгы тарафыннан яки сайлау хокуына ия, кимендә 10 кешедән торган торак пунктта яшәүче төркем инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

5. Жыенны уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокуына ия гражданнарның, дайми яисә өстенлекле рәвештә яшәүче, торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән санының 5 процентын тәшкил итә, өммә 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены җирлек башлыгы каары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены җирлек Советы каары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, муниципаль хокукий акт проекты һәм гражданнар жыенның хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук танышып куялар.

“Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган гражданнарның жыены, анда торак пунктта яисә җирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокуына ия яртысыннан артыгы катнашканда, хокуклы. Торак пунктта әлеге торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокуына ия яртысы беръюлы бергә булу мөмкинлеге булмаган очракта, торак пунктта гражданнар жыены гражданнар жыенның уздыру турында каар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элегрәк гражданнар жыенның катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмый. Гражданнар жыенның каары гражданнар жыенның катнашучыларның яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

8. Жыенда кабул ителгән каарлар муниципаль хокукий актлар булып тора, җирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасының муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш.

Статья 25. Гражданнарның җирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар җирлекнең җирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм колектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маенданы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маенданы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен җирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

Статья 26. Җирлектә яшәүчеләрнең җирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Өлеге Уставта каралған жирле үзидарәне халық тарафыннан тұрыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халықның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белəн беррәттөн, гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торған башка рәвешләрдә катнашырга хокуклы.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне тұрыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халықның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылық, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсeneң вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарә халқын тұрыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халықның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

Статья 27. Жирлек Советы - жирлекнең жирле үзидарә вәкиллекле органы

1. Жирлек Советы жирлек жирле үзидарәсeneң даими эшләүче сайланулы коллегиаль органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлек Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Жирлек Советы жирлектә яшәүчеләргә хисап tota һәм аның контролендә була.

5. Жирлек Советының үз исеме белән мәхере, бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэммин итүгө чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 28. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.

2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике депутат сайлаганда хокуклы була.

Статья 29. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре аны сайлаган көннән башлана һәм яңа чакырылыш Советы эшли башлаган көннән тұктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, өлеге Уставта билгеләнгән очраклардан тыш, депутат эшчәнлеген төп әш урыны буенча әш һәм хезмәт бурычларын үтәп, азат ителмәгән нигездә эшли.

3. Жирлек Советы депутаты статусына бәйле чикләуләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына законнар, өлеге Устав, жирлек Советы каарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәэммин итә.

5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге йөкләмәләрен дә үз әченә алырга тиеш:

1) шәхсән яисә якын туганнарына қагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен кулланмаска;

2) депутатлык бурычларын объектив үтәүдә шик тудырырга мөмкин булган тәртиптән тыелу, шулай ук аның аbruена яки жирлек Советының аbruена зыян китерергә сәләтле конфликтлы ситуацияләрдән качу;

3) мәнфәгатьләр конфликтты барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси қызықсыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган вәзгыять - бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге конфликтны булдырмауга яисә җайга салуга юнәлдерелгән карарын үтәргә;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар қагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә бәйле булмаган максатларда конфиденциаль характердагы белешмәләргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйле рәвештә аңа мәгълүм булган белешмәләрне фаш итмәскә һәм файдаланмаска;

6) депутат бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата бүләкләү, ссуда, хезмәт курсатуләр, күңел ачу, ял иту, транспорт чыгымнары өчен туләү һәм башка бүләкләүләр) алышмаска.

6. Жирлек Советы депутаты "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затлар чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациисе территориясенән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациисе территориясендә жирле үзидарә принциплары турында" 2003 елның 10 июнендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкасы каралмаган булса, жирлек Советы депутатының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек Советы депутатының коррупциягә каршы тору турындагы Россия Федерациисе законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мәлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләрнәң дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү Рәис карары буенча Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы нигезендә уздырыла.

8. Әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациисе территориясенән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, әлеге статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны үтәмәү, бурычларны үтәмәү фактларын абыллаганда, Татарстан Республикасы Рәисе жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен

вакытыннан алда туктату яки күрсәтелгөн затка карата жирлек Советына яки судка башка жаваплылык чарасын куллану турында гариза белән мөрәҗәгать итә.

Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында төгәл булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр тапшырган жирлек Советы депутатына, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, әгәр әлеге белешмәләрне бозуы житди булмаса, тубәндәге жаваплылык чарапары кулланылырга мөмкин:

1) кисәтү;

2) жирлек Советы депутатын жирлек Советында вазыйфасын биләү хокуыннан мәхрүм итеп, аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы жирле үзидарәнен сайланулы органыннан азат иту;

3) дайми нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашырудан аның вәкаләтләре чоры туктатылганчы дайми нигездә вәкаләтләр башкару хокуыннан мәхрүм итеп азат иту;

4) вәкаләтләр чоры туктатылганчы жирлек Советында вазыйфа биләүне тыю;

5) вәкаләтләре чоры туктатылганчы дайми нигездә вәкаләтләр башкаруны тыю.

Жирлек Советы депутатына әлеге статьяда күрсәтелгөн жаваплылык чарапарын куллану турында карап кабул иту тәртибе Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль хокукий акт белән билгеләнә.

9. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды эчендәге территорияләрдә, аларны үtkәрү тормыш тәэмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элемтә объектларының эшчәнлеген бозмаса, жәяүлеләр һәм (яки) транспорт чарапары хәрәкәтенә комачаулау тудырмаса яки гражданнарның торак биналарга яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә комачауламаса, үtkәрелә. Татарстан Республикасы башкарма хакимиите органнарының яисә жирле үзидарә органнарының мондый очрашулар турында хәбәре таләп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгөн органнарга аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

10. Депутатның гавами чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә үtkәрелә.

11. Жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнарында билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутат сайлаучылар белән очрашуларны оештыруга яисә уздыруга каршылык күрсәту Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка кiterә.

Статья 30. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә әлеге Устав белән билгеләнә.

2. Дайми нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручы жирлек Советы депутатына тубәндәгеләр гарантияләнә:

1) муниципаль хокукий актлар нигезендә вазыйфай вәкаләтләрен үтәүне тәэмин итә торган эш шартлары ;

2) Жирлекнең жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары тарафыннан беренче чиратта кабул итүгә хокук;

3) Жирлекнең жирле үзидарә органнары кабул иткән хокукий актларга totkarlyksyz керү хокукы;

4) Жирлек территориясендә урнашкан жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча, ә федераль законнарда каралган очракларда - милекнәң барлық рәвешләрендәге оешмалардан, ижтимагый берләшмәләрдән һәм аларның вазыйфай затларыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрне үтәү өчен кирәкле мәғълүмат һәм материаллар алуға хокук;

5) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата бүләкләү алуға хокук;

6) әш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү, ял көннәрен һәм әш көне булмаган бәйрәм көннәрен, шулай ук ел саен түләнә торган тәп һәм өстәмә отпускларны бирү белән тәэммин ителә торган ял;

7) жирлек Советы депутатына һәм аның гайлә әгъзаларына медицина хезмәте күрсәту, шул исәптән пенсиягә чыкканнан соң;

8) муниципаль вазыйфанды биләү чорында яисә аны туктатканнан соң авыру очрагында яисә хезмәткә сәләтне югалтса, әмма ул вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә барлыкка килгән очракта, мәжбүри дәүләт социаль иминләштерүе;

9) әлеге Устав билгеләгән тәртиптә һәм шартларда пенсия белән тәэммин итү, шулай ук аның гайлә әгъзаларын, вазыйфаи вәкаләтләрен үтәүгә бәйле рәвештә башланган очракта, федераль законнар нигезендә пенсия белән тәэммин итү;

10) жирлек Советы депутатын һәм аның гайлә әгъзаларын көчләүдән, янаулардан һәм федераль законнарда һәм муниципаль хокукий актларда билгеләнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда аларның вазыйфаи вәкаләтләрен үтәвенә бәйле рәвештә башка хокук булмаган гамәлләрдән яклау;

11) хезмәт командировкаларына бәйле чыгымнарны каплау;

12) үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда транспорт хезмәте күрсәту, шулай ук биләгән вазыйфасына бәйле рәвештә муниципаль хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә шәхси транспорттан файдаланган өчен компенсация.

3. Жирлек Советы депутатына дайими булмаган нигездә әлеге статьяның 2 өлешендәге 1-4 һәм 10 пунктларында каралган гарантияләр бирелә, шулай ук муниципаль вазыйфанды биләүгә бәйле чыгымнарны, шул исәптән муниципаль вазыйфанды биләүгә бәйле рәвештә хезмәт командировкалары белән бәйле чыгымнарны, жирлекнәң муниципаль хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә компенсацияләү гарантияләнә.

Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен дайими нигездә гамәлгә ашыру өчен, тулаем алганда, аена алты әш көненнән дә артык булмаган чорда әш урынын (вазыйфасын) саклап калу гарантияләнә.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре Жирлек халкы бюджеты акчалары исәбеннән финанслана.

Статья 31. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мәнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятияләр, оешмалар, дәүләт органнары һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап tota.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап tota, аларга жирлек Советының эше турында дайими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәттәләрен тәэммин итү буенча законнарда каралган чараларны

курергө, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятыләрне карага, аларда булган мәсьәләләрне дөрес һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

Статья 32. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка, депутатларның билгеләнгән саныннан кимендә өттөн икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, беренче утырышка жыела.

2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яңа башлыкны сайлаганчы, жирлек Советының яшь буенча ин өлкән депутаты ача һәм алыш бара.

Статья 33. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә түбәндәгеләр бар:

1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

2) жирлек территориясендә законнар нигезендә гомуммәжбүри қагыйдәләр билгеләү;

3) жирлек бюджетын һәм аның утәлеше турындағы хисапны раслау;

4) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәрту һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә ташламалар бирү;

5) жирлекнең социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау;

6) жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү, таләпләре Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау;

7) жирлекнең чикләрен үзгәрту, жирлекне үзгәрту турындағы инициативаны күрсәтү;

8) жирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү һәм жирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;

9) торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салым акчаларын керту һәм алардан файдалану мәсьәләсө буенча жирле референдумны билгеләү, гражданнар жыенең билгеләү;

10) жирлек башлыгын сайлау;

11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;

12) жирлек вәкилен жирлек Советы депутатлары арасыннан муниципаль район Советына сайлау;

13) жирлек чикләрен үзгәрту, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукуын гамәлгә ашыру;

15) жирлекнең муниципаль милкендәге мәлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, эшләр башкару турында каарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

17) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

- 18) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру яғыннан тәэммин итү тәртибен билгеләу;
- 19) жирлекнең Ревизион комиссиясен булдыру;
- 20) жирлек башлыгын отставкаға чыгару турында карар кабул итү;
- 12) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары тарафыннан үтәүне тикшереп тору;
- 22) жирлек территориясен төзекләндерү һәм тоту қагыйдәләрен раслау;
- 23) жирлек территориясендә торак пунктларның урамнары һәм башка өлешләренең исемен бирү һәм аларның исемнәрен үзгәрту тәртибен раслау;
- 24) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләу;
- 25) муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләу;
- 26) территориаль ижтимагый үзидарә органнарына жирлек бюджетыннан кирәклे акчаларны бүләп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләу;
- 27) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында каарлар кабул итү;
- 28) үз массакүләм мәғълүмат чарапарын гамәлгә ашыру;
- 29) жирлек Советы каарларына аңлатма бирү;
- 30) жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка каарлар кабул итү;
- 31) жирлек Советы турындагы нигезләмәне раслау;
- 32) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләрнең вәкиллекле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы жирлек башлыгының үз эшчәнлеге нәтижәләре, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгының башка ведомствосындагы жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында, шул исәптән жирлек Советы күйган мәсьәләләрне хәл итү турында еллык хисапларын тыңлый.

Статья 34. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.
2. Жирлек Советы эшенең төп рәвеше аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.
3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 процента катнашса, хокуклы.
4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтән бере инициативасы буенча чакырыла.
5. Совет утырышлары жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткәрүгә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.
6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдәр уздырыла. Советның ачык утырышларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда жирлек Советы ябық утырышны уздыру турында карап кабул итәргө хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылған затлар, шулай ук законнар нигезендә утырышта катнашу хокуқы булған затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торған барлық мәсъәләләр күчерелә һәм тавыш бирү нәтижәләре күрсәтелгән барлық кабул итептән киңирилә. Жирлек Советы утырыши беркетмәсенә имза салынғаннан соң жирлек башлығының аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокуқын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бируга һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

Статья 35. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлығы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсъәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен депутатлар арасыннан, жирлек башлығыннан тыш, дайми яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин (яисә) күрсәтелгән мәсъәләләрне әзерләү өчен жаваплы депутатлар жирлек Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике дайми комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы каарлары проектларын әзерләү, жирлек карамагына кертелгән аеруча әһәмиятле мәсъәләләрне тикшеру өчен жирлек Советы каршында аның каары буенча депутатлар, жирлек Башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, эксперталар һәм жирлек халкы составында эш, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

Статья 36. Жирлек Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге Уставның жирлек Советы тарафыннан кабул итептән тикшеру өчен жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фонdlар акчаларыннан, жирлекне үстерү программаларыннан файдалануны, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукий актларны бозу фактлары ачыкланған очракта, жирлек Советы, жирлек башлығы каары белән депутатлар арасыннан күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, жирлек башлығы инициативасы буенча законнар нигезендә жирлек бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мәлкәттән файдалануның нәтижәлелегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәрү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнен Башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр башкасы законда билгелөнмәгән булса, жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәҗәгате буенча жирлек Советы карамагына караган, ә законнары, муниципаль норматив хокукий актларны бозган очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чараплар күрөргә тиеш.

5. Контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда жирлек Советы жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

Статья 37. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасыннан Югары Ослан муниципаль районы Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайланы.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан кубрәген хуплап тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

Статья 38. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Жирлек Советы вәкаләтләре шулай ук тубәндәге очракларда туктатыла:

1) жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турында карап кабул итү;

2) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карапы үз көченә кергендә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуна бәйле рәвештә;

3) законнар нигезендә гамәлгә ашырыла торган жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

4) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

5) жирлек чикләрен яисә жирлекнен шәһәр округы белән берләшүен үзгәртү нәтижәсендә жирлекнен сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) гражданнарының турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карапны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукий актны бастырып чыгару срокын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

Статья 39. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карап кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карап жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату тұрында карап кабул итү инициативасы түбәндәгечә курсәтелә алмый:

- 1) жирлек Советы сайланғаннан соң беренче ел дәвамында;
- 2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше тұрынdagы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлығын чакыртып алу тұрында тавыш бирүне уздыру чорында яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда тұktатылған очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату тұрынdagы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рөхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Депутатлар арасыннан үзтаркалу тұрынdagы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки жирлек башлығы карары буенча жирлек Советының үз-үзен таркату тұрынdagы мәсьәлә халық тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату тұрынdagы мәсьәләне карауның дәвамлылығы жирлек Советы депутатларының һәм жирлек кешеләренең үз-үзләрен таркату инициативасын һәрьяклап һәм объектив тикшеру мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату тұрынdagы карар үз-үзен тарату тұрынdagы инициативаны чыгарған көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату тұрынdagы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату тәкъдимен кире каккан очракта, үз-үзен таркату тұрында кабат инициатива үз-үзен таркату мәсьәләсе буенча тавыш бирү көненнән соң бер елдан да иртәрәк куелмаска мөмкин.

Статья 40. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда тұktату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре түбәндәге очрактарда вакытыннан алда тұktатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставка;
- 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтsez яисә хокуктан файдалану сәләтеле чикләнгән дип танылса;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалған дип танылса яисә вафат дип игълан ителсө;
- 5) аңа карата судның гаепләу карары законлы көченә керү;
- 6) Россия Федерациясеннән читкә дайими яшәу урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе гражданлығын яки чит ил дәүләтеле гражданлығын тұktату - Россия Федерациясе халықара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләтеле гражданлығы (подданство) булу яисә чит ил дәүләтеле территорияндә дайими яшәу хокуқын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яисә Россия Федерациясе халықара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданы булырга хокуклы, әгәр Россия Федерациясенең халықара килешүендә башкасы каралмаган булса;
- 8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда тұktату;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яисә аны алыштыра торған альтернатив граждан хезмәтенә алыну;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Жирлек депутатының вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән чикләуләрне үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла.

3. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләре жирлек Советы карары белән, житди сәбәпләрсез, жирлек Советының барлык утырышларында алты ай рәттән депутат булмаган очракта, вакытыннан алда туктатыла.

4. Үз теләге белән отставкага китәргә карар кылган депутат тиешле гаризаны жирлек Советына жибәрә. Жирлек Советы депутатының жирлек Советының якындағы утырышында вәкаләтләрен туктату турындагы гаризасын карага тиеш. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен туктату турындагы карар вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмычча жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, ә бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән очракта - шундый нигез барлыкка килгән көннән алып өч айдан да соңга калмычча кабул ителә.

5. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пунктында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми басылып чыккан көннән жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатыла.

6. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пунктында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

7. Татарстан Республикасы Рәисе жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәҗәгать иткән очракта, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн әлеге гаризаны жирлек Советына кергән көн була.

8. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

Статья 41. Жирлек башлыгы - жирлекнең ин югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлыгы жирлекнең югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайланана һәм аның рәисе булып тора.

3. Жирлек башлыгының рәсми исеме – Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге башлыгы.

4. Жирлек башлыгы вазифасы буенча Югары Ослан муниципаль районының Түбән Ослан авыл жирлеге Советы депутаты булып тора.

5. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек Советын һәм жирлекнең Башкарма комитетын житәкли.

Статья 42. Жирлек Башлыгын сайлау тәртибе

1. Жирлек Башлыгы жирлек Советы депутатлары арасыннан яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында жирлек Советы вәкаләтләре чорына яшерен тавыш бирү юлы белән сайланана.

Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткөн кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлектә яшәүчеләрнең, ижтимагый берләшмәләрнең, Татарстан Республикасы Рәисенең тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан артығы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты жирлек башлыгы итеп сайланган булып санаала.

3. Сайлаганнан соң жирлек башлыгы тубәндәге антны китерә:

"Тубән Ослан авыл жирлеге башлыгының миңа йәкләнгән югары бурычларын үтәгендә Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Тубән Ослан авыл жирлеге Уставын үтәргә, Тубән Ослан авыл жирлегендә яшәүчеләрнең иминлеген тәэммин итү, кеше һәм граждан хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бөтен көчемне һәм белемемне куярга ант итәм."

4. Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамлангач, жирлек башлыгы жирлекнең яңа башлыгын билгеләнгән тәртиптә сайланганчы, жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә житәкчелек итүне дәвам итә.

Статья 43. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы дайми нигездә эшли.

2. Жирлек башлыгы Югары Ослан муниципаль районы Советында дайми нигездә алмаштырыла торган вазифага сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә гамәлгә ашыра.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек халкына һәм жирлек Советына контролльдә тотыла һәм хисап бирә.

4. Жирлек башлыгы елга бер тапкыр жирлек халкы һәм жирлек Советы алдына үз эшчәнлеге нәтижәләре турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында хисап tota.

5. Жирлек башлыгы "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "Дәүләт вазыйфаларын биләүче затлар һәм башка затларның чыгымнарының көрөнәрән түры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Аерым категориядәге затларга Россия Федерациясе территориясенән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында" 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациясенең жирле үзидарә принциплары турында" 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка законнар белән билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә тиеш.

Статья 44. Жирлек башлыгының вәкаләтләре

1. Жирлек башлыгы:

1) жирлекне башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимиите органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мәнсәбәтләрдә тәкъдим итә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек Советы утырышларын жыя һәм алarda рәислек итә, жирлек Советының чираттан тыш утырышын чакыртуны таләп итәргә хокуклы;

3) авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә бер башлылык принципларында житәкчелек итә һәм авыл жирлеге Башкарма комитетының үз компетенциясенә көргөн вәкаләтләрен үтәве өчен шәхси жаваплылык тота;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукий актлар чыгара;

5) әлеге Устав, Советның һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул иткән норматив хокукий актларны билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару һәм халыкка житкерүне тәэммин итә, шулай ук жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә кул куя;

6) жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшендә жәмәгатьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәэммин итү чараларын күрә;

7) гражданнарны кабул итүне, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятыләрен карауны оештыра;

8) жирлек средстволары, шул исәптән жирлекнең Башкарма комитеты һәм Советны карап тоту һәм аларның эшчәнлеген тәэммин итү чаралары белән таныштыра, жирлекнең расланган бюджеты нигезендә банк учреждениеләрендә жирлекнең бюджет һәм башка счетларын ача һәм каплый;

9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;

10) закон һәм әлеге Устав нигезендә гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән каарны гамәлгә ашыру буенча жирлек Советының хокукий актын кабул итүне оештыра;

11) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны, жирлекне үстерү планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

12) жирлек жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары белән кирәклө хезмәттәшлекен тәэммин итә;

13) үз вазыйфасына билгеләп күя һәм муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфаларыннан азат итә, аларның эшчәнлеген тикшереп тора, кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын күрә;

14) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимиите органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләр гамәлгә ашыруны тәэммин итә.

16) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы каарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

Статья 45. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы депутатлары арасыннан жирлек башлыгы урынбасары сайланы.

2. Өгөр жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәге аны хуплап тавыш бирсә, жирлек башлыгының урынбасары сайланган булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә ул вакытлыча (авыруга яисә отпускка бәйле) булмаган яисә үз бурычларын үтәү мөмкин булмаган яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату очрагында жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре әлеге Уставның 40 статьясында каралган нигезләрдә вакытыннан алда туктатыла.

6. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек башлыгы инициативасы буенча яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә өчтөн бере санында жирлек Советы карары нигезендә вазыйфасыннан теләсә кайсы вакытта чакыртып алышырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турыйнданы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Статья 46. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставка;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турыйнда» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турыйнда» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләтә чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип иғълан ителсә;

7) ача карата судның гаепләү карары законлы көченә керү;

8) Россия Федерациясеннән читкә дайими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын яки чит ил дәүләттөе гражданлыгын туктату

- Россия Федерациясе халықара килешүендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләттөе гражданлыгы (подданство) булу яисә чит ил дәүләттөе территориясендә дайими яшәү хокуқын раслаучы башка документ Россия Федерациясе гражданы яисә Россия Федерациясе халықара килешүе нигезендә жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы чит ил гражданы булырга хокуклы, өгөр Россия Федерациясенең халықара килешүендә башкасы каралмаган булса;

10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;

11) сәламәтлеге торышы буенча суд тәртибендә жирлек башлыгының вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга сәләтсез булы билгеләнү;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турыйнда» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13

статьясы нигезендә гамәлгә ашырыла торган жирлекне, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, үзгәртеп кору;

13) муниципаль берәмлек чикләрен үзгәрту нәтиҗәсендә жирлектә сайлаучылар санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

14) жирлек тарафыннан шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалту;

15) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән каарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукий актны бастырып чыгару сргы бозылганда;

16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәү.

6. Жирлек башлыгының вәкаләтләре шулай ук «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль законнарда, «Дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның керемнәренен чыгымнарына туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль законнарда, «Аерым категориядәге затларга Россия Федерациисе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм счетлары (кертемнәре) булуны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендан 79-ФЗ номерлы Федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, йөкләмәләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә туктатыла.

7. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1 - 11, 14 һәм 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау вәкаләтләр шул рәвешле туктатылган көннән алыш алты айдан да соңға калмыича гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта жирлек Советының вәкаләтләр чоры тәмамланганчы алты айдан кимрәк вакыт калган булса, жирлек башлыгын жирлек Советы составыннан сайлау яңа сайланган жирлек Советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла.

9. Әгәр Татарстан Республикасы Рәисенең жирлек башлыгын вазыйфасыннан азат итү турындагы хокукий акты нигезендә яисә жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы каары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы әлеге хокукий актны яисә каарны суд тәртибендә шикаять итсә, жирлек Советы суд каары законлы көченә кергәнче үз составыннан сайланана торган жирлек башлыгын сайлау турында Карап кабул итәргә хокуклы түгел.

-.

10. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки аңа карата суд каары нигезендә сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен вакытлыча жирлек башлыгы урынбасары башкара.

V бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Статья 47. Жирлекнең Башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Жирлекнен Башкарма комитеты жирлек жирле үзидарәсенен башкармакурсәтмә органы булып тора.

2. Жирлек Башкарма комитетының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Тубән Ослан авыл жирлегенен Башкарма комитети.

3. Жирлекнен Башкарма комитеты жирлек Советына хисап tota həm anyıñ контролендә була.

4. Жирлекнен Башкарма комитетының жирлекнен гербы сурәтләнгән həm үз исеме булган мөһер, бланклар, шулай ук ача тапшырылган вәкаләтләрне гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһер həm бланклары бар.

5. Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмим итүгэ чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

Статья 48. Жирлекнен Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлекнен Башкарма комитеты структурасына жирлек башлыгы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары керә.

Статья 49. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек Башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс həm исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнен социаль-икътисадый үсеш стратегиясе проектын эшләүне тәэмим итә;

- жирлек бюджетын үтәүне, жирлекнен социаль-икътисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыруны оештыра;

- жирлекнен икътисады həm социаль өлкәсе торышын характерлаучы статистик курсәткечләр жыюны оештыра həm курсәтелгән дәүләт хакимияте органнарына Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәгълүмат бирүне оештыра»;

2) жирлек территориясендә муниципаль милеккә идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр həm оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнен муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, алардан файдалану, кушу həm арендалау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы каары белән билгеләнә торган очракларда жирлек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль мөлкәтне читләштерү түрүнда тәкъдимнәр кертә, шул исәптән anyи хосусыйлаштыру түрүнда да;

- муниципаль милектәге предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнен икътисадый həm социаль үсешендә хезмәттәшлек түрүнда шартнамәләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт курсәту өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәгә предприятиеләр төзүгэ ярдәм итә;

- жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр həm учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын həm тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәэмим итә, муниципаль учреждениеләрне həm предприятиеләрне

үзгәртеп оештыру һәм бетеру мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләгән вазыйфасыннан азат итә;

- муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс яғыннан тәэмин итә һәм бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль биремнәрне финанс белән тәэмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәэмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала;

- социаль юнәлешле коммерциягә карамаган оешмаларга «Коммерциягә карамаган оешмалар түрүнда» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ярдәм курсате;

3) территориаль планлаштыру, җирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирә табигать мохитен саклау өлкәсендә:

- муниципаль норматив хокукий актлар проектлары буенча гавами тыңлаулар, җәмәгать тыңлаулары оештыра һәм үткәрә;

- халыкка экологик хәл түрүнда хәбәр итә, тиешле органнарга предприятиеләрнен, учреждениеләрнен, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатъян файдалану түрүндагы законнарны бозучы гамәлләре түрүнда хәбәр итә;

- үз белдеге белән тәзелгән корылманы жимеру түрүнда Россия Федерациясе гражданлык законнары нигезендә карар, үз белдеге белән тәзелгән корылманы жимеру яисә аны капиталъ тәзелеш объектларын рөхсәт ителгән тәзүнен, реконструкцияләүнен жир белән файдалану һәм тәзелеш алыш бару кагыйдәләрендә, территорияне планлаштыру документларында, яисә федераль законнарда билгеләнгән капиталъ тәзелеш объектлары параметрларына туры китерү түрүндагы карарны кабул итә

4) тәзелеш, транспорт һәм элемтә өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын тәзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алыш бара, җирлек территориясендә торак тәзелеше өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

- җирлекнең торак пунктлары чикләрендә җирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра;

- халыкны элемтә хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыруны тәэмин итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итә;

- кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

6) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәту өлкәсендә:

- җирлек чикләрендә халыкны су белән тәэмин итүне, суны чыгаруны, халыкны ягулык белән тәэмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыра;

- халыкны җәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәту хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданнарны исәпкә алуны алыш бара;

- мәдәният оешмаларының ялын оештыру һәм халыкны хезмәт күрсәтүләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- җирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тәэмин итә, җирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чарапларын уздыруны оештыра;

- халыкның күплөп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның күплөп ял итү урыннарын төзекләндерә, монда гражданнарның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яролосаларына ирекле керүен тәэммин итү дә керә;

- ритуаль хезмәтләр курсатуна оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэммин итә;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыра;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;

- жирлек территориясен төзекләндерү эшчәнлеген оештыра, жирлекне төзекләндерү өлкәсендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

- адреслашу объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл чөлтәре элементларына исемнәр бирә (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, тәбәк яки муниципаль-ара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), торак пункт чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

8) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэммин итү, халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимиите органнары һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэммин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарның һәм дәүләт вазыйфаи затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын бозучы актларына карата шикаять бирә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм итә;

- халық дружиналары эшчәнлеге өчен шартлар тудыра;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлығы чарапарын үткәруне тәэммин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яки барлыкка килү турында үз вакытында хәбәр итүне һәм мәгълүмат житкәруне тәэммин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутаты, жирлекнең сайланулы органы әгъзасы, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне өзөрләүне һәм уздыруны, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәэммин итүне гамәлгә ашыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыруга, спорт, тамаша һәм башка массакүләм ижтимагый чарапар үткәрүгә бәйле законнарда каралган чарапарны гамәлгә ашыра;

- террорчылыкның асылын һәм аның ижтимагый иминлеген анлату буенча мәгълүмати-пропаганда чарапары оештыра һәм үткәрә, шулай ук гражданнарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, анлату эшләре һәм башка чарапар үткәру юлы белән оештыра һәм үткәрә;

- муниципаль милектәге яисә жирле үзидарә органнары карамагындағы объектларның террорчылықтан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәэммин итә;

- Жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгө, мигрантларны социаль һәм мәдәни җайлыштыруға, милләтара (этника) конфликтларны профилактикалауға юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра.

10) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен башкару өлкәсендә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән:

- жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле файдалануны тәэммин итә;

- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындағы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен ёстәмә файдалануны жирлек Советы каарлары нигезендә тәэммин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлығы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка тәрле тәэммин итүне гамәлгә ашыра;

- әлеге Уставның 5 статьясындағы 1 өлешенең 4,9, 8 һәм 19 пунктларында каралган жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл иту максатларында жирлек өчен социаль әһәмиятле эшләрне (шул исәптән дежурстволарны) ирекле нигездә башкарга гражданнарны жәлеп иту турында каар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнарда, әлеге Устав тарафыннан кертелгән вәкаләтләрдән тыш, жирлек Советы яисә жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә жирлек Советы каарлары белән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренең кертелмәгән мәсьәләләрне хәл иту буенча тубәндәгә вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- жирлек музейларын төзи;

- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруға бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыруға ярдәм итә;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль янғын сагын төзи;

- туризмын үстерү өчен шартлар тудыра;
- кеше хоқукларын тәэммин итүгө жәмәгать контролен гамәлгә ашыручи һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга булышлық күрсәтүче ижтимагый күзәту комиссияләренә ярдәм күрсәтә;
- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләренә «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оешмаларга ярдәм күрсәтә;
- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын гражданнарга бирә;
- җирлек территориясендә яшәүче хужаларсыз хайваннар белән эш иту эшчәнлеген гамәлгә ашырганда чараптар оештыра;
- "Россия Федерациясендә хоқук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хоқук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараптарны гамәлгә ашыра.
- инвалидларның, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культурасын һәм спортын үстерүгө, адаптив физик культурага һәм җайлашу спортына ярдәм итә;
- «Кулланучылар хоқукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хоқукларын яклау чарапын гамәлгә ашыру;
- исерек, наркотик яисә башка токсик исерек затларга ярдәм күрсәтү чарапын күрә;
- Ҙирлекнең җирле әһәмияттәге мәсьәләләренең билгеләнгән исемлеге чикләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыра.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

Статья 50. Жирлекнең референдум комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе дайми эшләүче, җирле финанс контроле үзидарәсенең коллегиаль органы булып тора.
2. Жирлекнең референдум комиссиясе рәйстән һәм ике әгъзадан тора.
Жирлекнең Ревизион комиссиясе оештыру һәм эшчәнлеге тәртибе, вәкаләтләрен Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хоқукий актлары, җирлек Советы тарафыннан расланган җирлек Ревизион комиссиясе турындагы нигезләмә, башка муниципаль норматив хоқукий актлар белән билгеләнә.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә җирлек Ревизион комиссиясе эшчәнлеген хоқукий җайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

Статья 51. Жирлек Советының, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Устав, жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты билгеләнгән вәкаләтләрне бүлешү нигезендә үз вәкаләтләрен мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Жирлек Советы һәм жирлек Башкарма комитеты жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтиҗәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә законнарда, әлеге Устав билгеләнгән рәвешләрдә үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм жирлекнең Башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукий актларны имзаланган көннән алып жиде көн эчендә бер-берсенә юллый.

5. Жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советының хокукий актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәрту турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлеге тәртибе жирлек советы тарафыннан билгеләнә ала.

Статья 52. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл иту

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедурапарын уздыру юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЙЫ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

Статья 53. Юридик зат хокукларына ия булган жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары жирлек Советына һәм жирлекнең Башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы каары буенча юридик зат хокуклары жирлек Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

Статья 54. Юридик затлар буларак жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Жирлек башлыгы жирлек исеменнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алышырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга мөмкин.

2. Жирлекнең юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәлүе узарга тиеш.

Статья 55. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэммин иту

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәэммин иту бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

2. Законда, өлеге Уставта, жирлек Советы каарларында каралган очракларда жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәэммин итүгә чыгымнар жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

VIII бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Статья 56. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре «Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты, Татарстан Республикасында жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы каарлары нигезендә билгеләнә.

Статья 57. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу вакытына, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү вакытына гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Өлеге Уставта каралган очракларда жирлек башлыгы вазыйфаларын башкарганда үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыручи жирлек башлыгының урынбасарына жирлек башлыгының айлык акчалата түләвенең 90% күләмендә бүләкләү түләнә.

3. Өлеге орган эшендә катнашу вакытындагы жирлекнең ревизия комиссиясе өгъзаларына жирлек Советы законнары, каарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

Статья 58. Жирлек башлыгының, жирлек Советы депутатларының кагылғысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының хокукларын гарантияләү, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, сорай алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук депутатларга, алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт бинасына, аларның багажына, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларына карата, алар кулланган элемтә чараларына, аларга караган документларга карата оператив-эзләү чараларын үткәргәндә, федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң, әйтелгән фикерләре, позициясе өчен жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Өлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында

кимсетүлөр, яла ягу яисә федераль законда каралган башка хокук бозуларга кертелгән очракларга қагылмый.

IX бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ҰЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ҢӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛЫЛЫГЫ

Статья 59. Жирлекнен жирле ұзидарә органнары ңәм вазыйфай затларының жаваплылығы

Жирлекнен жирле ұзидарә органнары ңәм вазыйфай затлары кануннар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик ңәм юридик затлар алдында жаваплы булалар.

Статья 60. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылығы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының жирлек халкы алдында жаваплылығы тиешле депутаттың аны сайлаган жирлек халкының ышанычын югалтуы нәтижәсендә килеп чыга.

2. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы жирлек халкының ышанычын югалткан депутат әлеге Уставта каралган нигезләрдә ңәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

Статья 61. Жирлек жирле ұзидарә органнарының ңәм вазыйфай затларының дәүләт алдындагы жаваплылығы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыгының жаваплылығы, дәүләт алдында, алар тарафыннан Россия Федерациисе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары ңәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук жирлекнен жирле ұзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә гамәлгә ашырмау очрагында тиешле суд карары нигезендә килеп чыга.

2. Жирлек Советын тарату, жирлек башлыгын вазифасыннан азат итү ңәм отставкаға жибәру нигезләре ңәм тәртибе «Россия Федерациисенде жирле ұзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

Статья 62. Физик ңәм юридик затлар алдында жирлек жирле ұзидарә органнарының ңәм вазыйфай затларының жаваплылығы

Жирлекнен жирле ұзидарә органнарының ңәм жирле ұзидарә вазыйфай затларының физик ңәм юридик затлар алдында жаваплылығы федераль кануннарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

X бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

Статья 63. Жирлекнен муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнен муниципаль хокукый актлары системасына түбәндәгеләр керә:

1) жирлек Уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар, гражданнар жыены;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) жирлек башлыгының, Башкарма комитетының һәм жирле үзидарәнен вазыйфаи затларының әлеге Уставта каралган норматив һәм башка хокукий актлары.

2. Жирлек Уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән каарлар муниципаль хокукий актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бәтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукий актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарәнен органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукий актлар жирлекнең бәтен территориясендә һичшикsez үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукий актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукий актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта яки күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи затларының вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукий актны гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына тиешле муниципаль хокукий актны кабул иту (бастырып чыгару) кертелгән, шулай ук суд тарафыннан; ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны җайга сала торган өлештә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органы тарафыннан туктатылырга мөмкин.

5. Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукий актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Алынган күрсәтмәне үтәү турында Жирлек Башкарма комитеты яисә жирле үзидарәнен вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә Жирлек Советы - алар каар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

6. Муниципаль хокукий актларны үтәмәгән өчен гражданнар, оешмалар житәкчеләре, дәүләт хакимиите органнарының һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплы булалар.

Статья 64. Гражданнарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән каарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры хәл иту жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләргә турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән каарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукий акт кабул иту (бастырып чыгару) таләп ителсә, компетенциясенә күрсәтелгән актны

кабул итү (бастырып чыгару) кергэн жирлек жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәсенең вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергэн көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актны өзөрләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәkle муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару сробын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу, жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

Статья 65. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән тубәндәге муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

- 1) жирлек Советы - жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлыгы - жирлек башлыгының карарлары һәм курсәтмәләре;

3) жирлекнең Башкарма комитеты - жирлек Башкарма комитетының карарлары һәм курсәтмәләре.

2. Жирлек жирле үзидарәсенең башка вазыйфаи затлары әлеге Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә курсәтмәләр һәм боерыklар чыгара.

Статья 66. Муниципаль хокукый актларны өзөрләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Югары Ослан районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизион комиссиясе тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын керту тәртибе, аларга теркәлә торган документларның исемлеге һәм формасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар проектлары Татарстан Республикасы законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган көйләү йогынтысына бәяләнергә тиеш.

Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының көйләү йогынтысын бәяләү "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары) тарафыннан үткәрелә.

4. Эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар экспертизасы эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләрне ачыклау максатларында уздырыла.

5. Муниципаль норматив хокукый актларга экспертиза жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнары вазыйфаи затлары) тарафыннан "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ

номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнарында расланган планнарга ярашлы рәвештә үткәрелә.

Статья 67. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Жирлек Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав тарафыннан кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә башкару өчен мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели каарлар, жирлек башлыгын отставкага чыгару турында каар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав тарафыннан үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча каарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы каарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан жирлек Советы каарлары жирлек Башкарма комитеты инициативасы буенча гына яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советына карауга кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә жирлек Башкарма комитетына каар проекты бирелгән көннән алыш утыз көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы каарларына жирлек башлыгы аларны кабул иткән көннән алыш өч көн эчендә кул күя һәм ул шушы Устав билгеләгән тәртиптә бастырып чыгарыла (халыкка житкерелә).

Статья 68. Жирлек башлыгының хокукий актлары

1. Жирлек башлыгы үзенең законнар, әлеге Устав һәм жирлек Советы каарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча каар һәм күрсәтмәләр, жирлек Башкарма комитетының жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча каары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмә чыгара.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге Устав компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча каарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

Статья 69. Муниципаль хокукий актларны бастырып чыгару, халыкка житкерү һәм аларның үз көчләренә керү тәртибе.

1. Жирлек Советы каарлары, әгәр әлеге каар белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукий актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр һәм ёстәмәләр керту турындагы каарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының хокукий актлары, әгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларга кул куйган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукий статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукий актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төzelә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукий актка кул куйган вазыйфаи зат исеме, мөһер булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турындагы, аңа үзгәрешләр һәм ёстәмәләр керту турындагы, аны бетерү турындагы һәм аның гамәлдә булуын туктатып тору турындагы, аның үтәлеше турындагы, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турындагы хисабы турындагы каарлары, жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек Башкарма комитеты кабул иткән башка норматив хокукий актлар, федераль закон белән таратылуы чикләнгән белешмәләр булган муниципаль хокукий актлардан яисә аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга имза салынган көннән алыш җиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлыгын сайлау һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләләре буенча норматив булмаган хокукий актлар законнар нигезендә мәжбури рәвештә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка житкерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукий актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары каары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий акт реквизитлары, «Волжская новь» район газетасының чыгу датасы, Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру датасы, жирлекнең мәгълүмат стендларында урнашу датасы күрсәтелә.

9. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актларны рәсми бастырып чыгару «Волжская новь» район газетасында аларның тулы текстын бастырып чыгару яисә аларның тулы текстын Татарстан Республикасы хокукий мәгълүматының рәсми порталында урнаштыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

Өстәмә муниципаль норматив хокукий актлар Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Порталында Югары Ослан муниципаль районының рәсми сайтында урнаштырылырга мөмкин.

10. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актларны халыкка житкерү аларның тулы текстын жирлекнең торак пунктлары территориясендә мәгълүмат стендларында урнаштыру юлы белән аларны гомуми ильтибарга житкерүдән гыйбарәт. Күрсәтелгән мәгълүмат стендлары, аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлектә яшәүчеләрнең норматив һәм башка хокукий актлары тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәэммин итәргә

тиеш. Муниципаль норматив һәм башка хокукий актлар күрсәтелгән мәгълүмат стендларында аларны урнаштыру датасыннан 30 көн эчендә булырга тиеш».

11. Муниципаль норматив хокукий актлар, шул исәптән жирле референдумда (гражданнар җыенында) кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алыш бару Татарстан Республикасы Юстиция Министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

XI бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

Статья 70. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мәлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мәлкәти хокуклары тәшкил итә.

Статья 71. Жирлекнең муниципаль мәлкәте

1. Жирлек милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мәлкәт;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мәлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мәлкәт.

3) жирлек Советы каарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, муниципаль хәзмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хәзмәткәрләре эшчәнлеген тәэммин итү өчен билгеләнгән мәлкәт;

4) жирле үзидарә органнарына федераль законнар белән бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мәлкәт;

Статья 72. Жирлекнең муниципаль мәлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары нигезендә жирлек исеменнән муниципаль мәлкәткә мәстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мәлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимиите органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә дайми файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылышыга хокуклыш.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән башкарма хакимиятнең федераль органы билгеләгән тәртиптә муниципаль мәлкәт реестрларын алыш баралар.

Статья 73. Муниципаль предприятияеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмғиятъләре

1. Жирлек муниципаль предприятияеләрне һәм учреждениеләрне төзөргә, үзгәртеп корырга һәм бетерегә, хужалык жәмғиятъләре төзүдә, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәклे муниципальара оешмалар төзүдә катнашырга мөмкин. Муниципаль предприятияеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә қуючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Оештыручиның функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә ашыручи жирле үзидарә органнары муниципаль предприятияеләр һәм учреждениеләрнең максатларын, эшчәнлек шартларын һәм тәртибен билгелиләр, аларның уставларын раслыйлар, әлеге предприятияеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгелиләр һәм вазыйфаларыннан азат итәләр, әлеге Уставта һәм муниципаль хокукий актларда каралган тәртиптә аларның эшчәнлеге турында хисаплар тыңлыйлар.

3. Жирлекнәң жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йәкләмәләре буенча субсидияле жавап бирәләр һәм аларны федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә үтәүне тәэммин итәләр.

Статья 74. Жирлекнәң муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мәлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы каарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мәлкәттән файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан көрөнүр жирлек бюджетына көрә.

Статья 75. Жирлекнәң жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятияеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнәң жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятияеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төzelә.

XII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

Статья 76. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнәң үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукий акты рәвешендә әзерләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга жибәрелә торган көрөнүр һәм жирлекнәң жирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэммин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук курсәтелгән көрөнүр һәм субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла торган жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Жирлекнен жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра.

Статья 77. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын төзү, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен тикшереп тору жирлекнен жирле үзидарә органнары тарафыннан мәстәкыйль гамәлгә ашырыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турындагы каары, аның үтәлеше турындагы еллык хисап, жирлек бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турында квартал саен бирелә торган белешмәләр, аларның хезмәте өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелегә) тиеш.

3. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елы һәм план чоры) төzelә һәм раслана.

4. Жирлекнен чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнен чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэммин иту максатларында жирлекнен социаль-икътисадый үсеш фаразы нигезендә төzelә.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав нигезендә жирлек башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә һәм срокларда төzelә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзу түбәндәгеләргә нигезләнә:

- Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниесенә юлламасының Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган нигезләмәләренә;

Россия Федерациясенең милли үсеше максатларын һәм халыкка ачык хакимият органнары эшчәнлегенең аларга ирешү юнәлешен билгели торган документларга;

- жирлекнен социаль-икътисадый үсеше фаразына;
- жирлекнен бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләренә;
- озак сроклы чорга бюджет фаразына (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы проекты);
- муниципаль программаларга (муниципаль программалар проектларына), курсәтелгән программаларга үзгәрешләр кертү проектларына.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы каарда бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарын гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, жирлек Советының муниципаль хокукий актларында билгеләнгән башка курсәткечләр (бюджет турындагы каардан тыш) керә торган бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

8. Жирлек бюджеты турындагы каар белән раслана:

- Россия Федерациисе Бюджет кодексының 160.1 статьясында каралған очрактарда жирилек бюджеты көремнәренең баш администраторлары исемлеге;

- Россия Федерациисе Бюджет кодексының 160.2 статьясында каралған жирилек бюджеты қытлығын финанслау чыганакларының баш администраторлары исемлеге;

-чыгым төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) яки бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программа булмаган юнәлешләре), чыгым төрләренең төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яки) максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре), төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү) чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарын классификацияләү чыгымнары төрләре, шулай ук бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча, Россия Федерациисе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирилек Советы карары белән билгеләнгән;

- бюджеттан тыш дәүләт фондлары бюджетларыннан тыш чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;

- чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациисе бюджет системасының башка бюджетларына башка бюджетлардан алына торган һәм (яисә) бирелә торган бюджетара трансферлар күләме;

- план чорының беренче елына жирилек бюджетының шартлы рәвештә расланна торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләменең 2,5 процентыннан ким булмаган күләмдә (максатчан билгеләнешкә ия булган Россия Федерациисе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансферлар хисабына каралған бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына гомуми күләменең 5 процентаеннан ким булмаган күләмдә торак пункт бюджеты чыгымнары (Россия Федерациисе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансферлар хисабына каралған бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча, максатлы билгеләнүләре булган);

- чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет қытлығын финанслау чыганаклары;

- чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурыйчының ин югары чиге һәм (яисә) муниципаль тышкы бурыйчының ин югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурыйчының ин югары чиген күрсәтеп, муниципаль бурыйчының ин югары чиге;

- тиешенчә Россия Федерациисе Бюджет кодексында билгеләнгән жирилек бюджеттының башка күрсәткечләре һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирилек Советының муниципаль норматив хокукий актлары белән.

9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирилек бюджеты турында карар проекты расланган бюджеттының план чоры параметрларын үзгәрту һәм бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын ёстәү юлы белән раслана.

Жирилек бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджеттың планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирилек бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирилек Советына тубәндәгеләр тапшырыла:

- жирилекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- агымдагы финанс елynyң узган чорында жирлекнен социаль-икътисади үсешенең якынча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елynyң жирлекнен социаль-икътисади үсешенең көтелүче нәтижәләре;
- жирлекнен социаль-икътисади үсеше фаразы;
- чираттагы финанс елyna һәм план чорына жирлекнен берләштерелгән бюджетының төп характеристикаларын фаразлау (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты (профициты);
- жирлек бюджеты проектына аңлатма языу;
- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплар;
- елның 1 гыйнварына, чираттагы финанс елнынан һәм план чорының елдан-ел артуыннан соң килүче муниципаль эчке бурычның югары чиге;
- агымдагы финанс елyna бюджетның көтелүче үтәлешен бәяләү;
- жирлек Советы, жирлекнен Ревизион комиссиясе тарафыннан күрсәтелгән органнарның күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлекнен башкарма комитеты белән каршылыklar барлыкка килгән очракта тапшырыла торган бюджет сметалары проектлары;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексында һәм әлеге Устав тарафыннан билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карап проектына бюджет ассигнованиеләрен муниципаль программалар һәм эшчәнлекнен программада карап маган юнәлешләре буенча бүлү бюджеты турында карап кабул ителгән очракта, муниципаль программалар паспорты бирелә.

Бюджет турында карап проекты бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән күшымта булмаса, бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән күшымта бюджет турындагы карап проектына аңлатма язына күшымта составына кертелә.

11. Чираттагы финанс елyna һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзу Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнен башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

12. Жирлекнен Башкарма комитеты чираттагы финанс елyna һәм план чорына күчергечнен бюджеты турында карап проектын әлеге елның 15 ноябреннән дә соңга калмыйча жирлек Советы каравына кертә.

13. Жирлек бюджеты турындагы карап проектын карау һәм жирлек Советының муниципаль норматив хокукий акты белән билгеләнгән раслау тәртибе бюджет турындагы карапның чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карап белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

14. Жирлек бюджеты турындагы карап 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) Жирлек бюджеты турындагы карапда башкасы карап маган булса, финанс елның 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карап билгеләнгән тәртиптә имзаланғаннан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

15. Жирлекнен жирле үзидаре органнары жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мәнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурыч дефициты, күләме һәм структурасы, жирлекнен бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарын һәм Татарстан Республикасының законнарын үтәүне тәэмин итә.

16. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенең бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төzelә.

17. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.

18. Дәүләт хакимиятенең федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, рәхсәт ителми.

19. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья 78. Муниципаль ихтияжларны тәэмин иту өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтияжларны тәэмин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алулар «Дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэмин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 маенданы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтияжларны тәэмин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

Статья 79. Жирлек гражданнарының үзара салым акчалары.

Гражданнарның үзара салым акчалары дигәндә гражданнарың жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл иту өчен башкарыла торган түләүләре аңлашыла. Гражданнарның үзара салым тәртибендә түләүләр күләме жирлектә яшәүчеләрнең (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенең бер өлеше) барлык халкы өчен абсолют зурлыкта тигез итеп билгеләнә, аерым категория гражданнардан тыш, аларның саны жирлектә яшәүчеләрнең (жирлек составына керүче торак пунктның (яисә аның территориясенең бер өлеше) гомуми санының 30 процентыннан артмаска тиеш һәм алар өчен түләүләр күләме киметелергә мөмкин.

Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданнарың бер мәртәбә бирелә торган түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда, ә “Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында” Федераль законның 25.1 статьясында 1 өлешенең 4, 4.1 һәм 4.3 пунктларында гражданнар жыенеүнда каралган очракларда хәл ителә.

Статья 80. Инициативалы проектларны тормышка ашыруны финанс һәм башка яктан тәэмин иту

1. 131-ФЗ номерлы Федераль законның 26.1 статьясында каралган инициатив проектларны гамәлгә ашыруны финанс белән тәэмин иту чыганагы булып, жирлекнен тиешле чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәэмин иту максатларында бирелгән

жирлек жирле бюджетыннан инициатив түләулөр һәм (яисә) бюджетара трансфертлар құләмнәрен исәпкә алып, инициатив проектларны гамәлгә ашыруға жирле бюджет турындағы карап белән каралган бюджет ассигнованиеләре тора.

2. Инициатив түләулөр дигәндә, конкрет инициативалы проектларны гамәлгә ашыру максатларында Россия Федерациясе законнары нигезендә ирекле нигездә түләнә торған һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирле бюджетка күчерелә торған гражданнарның, индивидуаль эшкуарларның һәм тәзелгән юридик затларның акчалары аңлашыла.

3. Инициатив проект гамәлгә ашырылмаган очракта, инициатив түләулөр аларны жирле бюджетка күчергән затларга (шул исәптән оешмаларга) кайтарылырга тиеш. Инициативалы проектны гамәлгә ашыру нәтижәләре буенча инициативалы проектны гамәлгә ашыру максатларында файдаланылмаган инициативалы түләулөр калдығы барлықка килгән очракта, құрсәтелгән түләулөр жирле бюджетка күчерүне гамәлгә ашыручы затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиеш.

Жирле бюджетка күчерелгән затларга (шул исәптән оешмаларга) кире кайтарылырга тиешле инициатив түләулөр суммаларын исәпләү һәм кире кайтару тәртибе жирлек Советы карапы белән билгеләнә.

4. Инициатив проектларны гамәлгә ашыру шулай ук қызықсынган затларның ихтыярый мәлкәти һәм (яисә) хезмәт катнашулары рәвешендә дә тәэммин итепергә мөмкин.

Статья 81. Жирлекнең муниципаль алымналары

1. Муниципаль алымналар дигәндә жирлек исеменнән муниципаль қыйммәтле кәгазьләр урнаштыру юлы белән һәм кредит рәвешендә жирлек бюджетына заем акчаларын жәлеп итү күздә тотыла.

2. Муниципаль эчке заемнар дип, алар буенча жирлекнең заемчы буларак бурыч йөкләмәләре барлықка килә, алар Россия Федерациясе валютасында белдерелә торған жирлек исеменнән жирле бюджетка муниципаль қыйммәтле кәгазьләр урнаштыру юлы белән һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан кредитлар рәвешендә заем акчаларын жәлеп итү аңлашыла.

Муниципаль эчке алымналар жирле бюджет қытлығын финанслау, жирлекнең бурыч йөкләмәләрен каплау, жирле бюджет счетларында калган акчаларны финанс ел дәвамында тұлыландыру, шулай ук жирле бюджетларга бюджет кредитлары бириү максатларында гамәлгә ашырыла.

3. Муниципаль тышкы алымналар дигәндә, алар буенча чит ил валютасында белдерелгән жирлекнең Россия Федерациясе алдында бурыч йөкләмәләре барлықка килә торған Россия Федерациясе тарафыннан максатчан чит ил кредитларыннан файдалану қысаларында, жирле бюджетка кредитлар жәлеп итү аңлашыла.

Муниципаль тышкы алымналар чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясенең тышкы дәүләт хисаплашулары программасына көртөлгән проектларны финанслау максатларында гамәлгә ашырыла.

4. Бюджет законнары һәм жирлек уставы нигезендә жирлек исеменнән муниципаль алымналарны гамәлгә ашыру хокуқы жирлекнең Башкарма комитетына карый.

5. Муниципаль қыйммәтле кәгазьләрне урнаштыру жирлекнең бурыч йөкләмәләре буенча срогы чыккан бурыч булмаганды жирлек тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Торак пункт муниципаль кыйммәтле кәгазыләрне урнаштырган очракта, курсәтелгән кыйммәтле кәгазыләрне урнаштыру бәясеннән чыгып исәпләнгән түләүгә табыш, әгәр жирлекнең урнашу датасына кредит рейтинги Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән дәрәҗәдән тубәнрәк булмаса, исемлеге Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган юридик затларның берәрсеннән яисә берничә рейтинг гамәлләрен гамәлгә ашыручы дәрәҗәсеннән тубән булмаса, Россия Федерациясе Үзәк банкының муниципаль кыйммәтле кәгазыләрне урнаштыру турында Карап кабул ителгән көнгә гамәлдә булган 1 процент пунктына арттырылган төп ставкасыннан артмаска тиеш.

Статья 82. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек бюджеты касса бердәмлеге һәм чыгымнарның бирелгәнләгә нигезендә башкарыла.
3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәту, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Жирлек бюджетын үтәү жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

Статья 83. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллық хисап

1. Жирлекнең бюджет хисабы еллық.
2. Жирлекнең бюджет хисабы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының бюджет хисаплары нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.
3. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллық хисап жирлек Советы карары белән расланырга тиеш.
4. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллық хисап, аны жирлек Советына тәкъдим иткәнче, бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисабыны тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллық хисапка бәяләмә бирүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллық хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, жирлек Советы яисә жирлек Советы тарафыннан жирлек Советының муниципаль хокукий акты белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты аңа бәяләмәне әзерләү өчен жирлек бюджетының үтәлеше турында быелның 1 апреленнән дә соңга калмыйча хисап бирә. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллық хисапка бәяләмә әзерләү бюджет акчалары баш администраторларының еллық бюджет хисабының еллық бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллық хисапка бәяләмә жирлек Ревизион комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек Башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек Башкарма комитеты жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтәлеше турында еллық хисапны жирлек Советына тапшыра. Бюджет үтәлеше турында еллық хисап белән бер үк вакытта аңа карата бюджет һәм бюджет хисаплылығы үтәлешенә анализ

булган аңлатма һәм муниципаль биремне үтәу һәм (яисә) бюджет ассигнованиеләрен куллануның башка нәтижәләре турындағы белешмәләр, бюджет үтәлеше турындағы каар проекты, бюджет үтәлеше турында башка бюджет хисабы һәм берләштерелгән бюджетның үтәлеше турында бюджет хисабы, Россия Федерациясе бюджет законнарында караплан башка документлар бирелә.

8. Жирлек бюджеты үтәлеше турындағы еллық хисапны карау нәтижәләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтәлеше турындағы еллық хисапны раслау яисә кире турында каар кабул итә.

Жирлек Советы тарафынан жирлек бюджетының үтәлеше турында еллық хисап кире кагылган очракта, ул қурсәткечләрне дөрес чагылдырмау яисә тулысынча кире кагу фактларын бетеру һәм 1 айдан артмаган срокка кабат тапшыру өчен кайта.

9. Жирлек бюджетының үтәлеше турындағы каар, жирлек бюджетының керемнәренең, чыгымнарының һәм дефицитының (профицитының) гомуми күләмен қурсәтеп, жирлек бюджетының хисап финанс елы өчен үтәлеше турында хисап белән раслана.

Хисап финанс елында жирлек бюджетының үтәлеше турында жирлек Советы каарына аерым күшымталар белән тубәндәге қурсәткечләр раслана:

- бюджетлар керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;
- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджетлар чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджетлар кытлыгын финанслау чыганаклары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаклары;

Бюджет үтәлеше турындағы каар белән шулай ук бюджет законнарында, жирлек Советы каарында бюджет үтәлеше турында каар кабул иту өчен билгеләнгән башка қурсәткечләр дә раслана.

Статья 84. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мәнәсәбәтләрен, жирле бюджеттан физик затларга бүтән түләүләр буенча гавами норматив йәкләмәләрне һәм йәкләмәләрне, шулай ук бюджеттан акчалар бирү туринда муниципаль контрактлар, шартнамәләр (килешүләр) шартларын үтәүне тәэммин иту максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, алдагы һәм аннан соңғысына бүленә.

2. Бюджет хокук мәнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле жирлек Ревизион комиссиясенең контроле эшчәnlеге булып тора.

3. Бюджет хокук мәнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль финанс контроле жирлек Башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлары) булган муниципаль финанс контроле органнарының контроле эшчәnlеге булып тора.

4. Авыл жирлегенең жирле бюджетын үтәу процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм кисәтү максатларында беренчел контроле гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроле аларны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дөреслеген билгеләү максатларында жирлек бюджетын үтәу нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XIV БҮЛЕК. ЖЫРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТУ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӨРЕШЛӨР КЕРТУ

Статья 85. Жирлек Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгөрешләр керту тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгөрешләр керту турындагы каары проекты жирлек башлыгына, жирлек Советы депутатларына, жирлек прокурорына, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгөрешләр керту турында каары проектын әзерләү өчен жирлек Советы каары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, эксперtlар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек Уставы проекты, жирлек Уставына жирлек Уставы кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча үзгөрешләр керту турында муниципаль норматив хокукий акт проекты, жирлек Уставына үзгөрешләр керту, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль норматив хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибенең, шулай ук гражданнарның аны тикшерүдә катнашу тәртибенең бер үк вакытта басылып чыгуы (халыкка житкерелүе) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Жирлек Уставына үзгөрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек Уставына әлеге Уставны әлеге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы конституциясе яки законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгөрешләр кертелгән очракта, гражданнарның анда фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек Уставы проекты буенча, жирлек Советының әлеге Уставка үзгөрешләр керту турындагы каары буенча жирлек Советы утырышында аларны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә гавами тыңлаулар уздырыла.

Статья 86. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгөрешләр керту тәртибе

1. Жирлек Уставы проектын, әлеге Уставка үзгөрешләр керту турында каары проектын карау жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка беренче укылышта үзгөрешләр керту турында каары проекты кабул ителгәннән соң күрсәтелгән проект жирлек Советы депутатларына, тәзәтмәләр керту өчен хокук иҗат инициативасы хокуқына ия башка субъектларга жибәрелә.

3. Жирлек Уставы, жирлек Советы каары Уставка үзгөрешләр керту турында жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының өчтән ике өлеше күпчелек тавыш белән кабул ителә. Әгәр жирлек башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен үтәсә, жирлек башлыгының тавышы жирлек Советы депутаты тавышы буларак жирлек Уставына үзгөрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт кабул ителгәндә исәпкә алыша.

4. Жирлек Уставын яңа редакциядә жирлек Уставына үзгөрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт белән кую рәхсәт ителми. Бу очракта жирлекнән яңа Уставы кабул ителә, ә жирлекнән әлек гамәлдә булган Уставы һәм аңа

үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актлар яңа Уставы үз көченә көргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

Статья 87. Жирлек Уставының үз көченә көрү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турында карап

1. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карапы, алар кабул ителгәннән соң, жирлек башлыгы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең вәкаләтле федераль органының территориаль органына жибәрелә.

2. Жирлек Уставы, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карапы аларны дәүләт теркәвенә алғаннан соң рәсми басылып чыгарга (халықка житкерелергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарғаннан (халықка житкергәннән) соң үз көченә көрә.

Жирлек башлыгы муниципаль берәмлек Уставы, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органыннан "Муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәве турында" 2005 елның 21 июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль законның 4 статьясындагы 6 өлешендә каралган Россия Федерациисе субъекты муниципаль берәмлекләре уставларының дәүләт реестрына үзгәрешләр керту турында хәбәрнамә көргән көннән алыш жиде көн эчендә жирлек уставын, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актны бастырып чыгарырга (халықка житкерергә) тиеш.

3. Жирлекнәң жирле үзидарә органнары структурасын, жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен үзгәртә торган әлеге Уставка кертелгән үзгәрешләр (жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләреннән, вәкаләтләре сробыннан һәм тәртибеннән тыш) әлеге Уставка үзгәрешләр керту турында муниципаль норматив хокукий акт кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланғаннан соң үз көченә көрә.

4. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукий акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелергә мөмкин:

1) жирлек Советы рәисе һәм жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган яки жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы бәрүзе жирлек башлыгы тарафыннан имзаланган жирлек Советы карапы;

2) жирлек Советы кабул иткән һәм жирлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукий акт. Бу очракта әлеге хокукий актта жирлек Советының аны кабул итү турындагы карапының реквизитлары күрсәтелә. Мондый карага жирлек Советының күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә көрү турындагы нормаларын керту рөхсәт ителми.

Югары Ослан муниципаль районы
Түбән Ослан авыл жирлеге Советының
2023 елның 7 мартаңнан 31-172
каарына

2 нче күшымта

**«ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ТҮБӘН ОСЛАН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВ
ПРОЕКТЫ ТУРЫНДА» ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ТҮБӘН ОСЛАН
АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ КАРАРЫ ПРОЕКТЫНА ГРАЖДАННАРНЫҢ
ТӘКЪДИМНӘРЕН ИСӘПКӘ АЛУ ТӘРТИБЕ**

1. Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге Советының «Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге Уставы проекты турында» каары проектына тәкъдимнәр, Ф.И.О. курсәткән язма рәвештә, 2023 елның 17 мартаңна кадәр авторның яшәү урыны турында мәгълүматлар белән кертелә. Тәкъдимнәр тубәндәге адрес буенча кабул ителә: 422574, Түбән Ослан авылы, Завод урамы, 55 йорт Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге Советына эшче төркем секретаре Колпакова Д.А. көндәлек мәгълүмат стендларында халықка житкерелгән көннән алып шимбә һәм якшәмбәдән кала көн саен 8.00 дән 16.00 сәгатькә кадәр. Белешмәләр өчен телефон: (884-379) 30-5-44.

Совет рәисе,
Югары Ослан муниципаль районы
Түбән Ослан авыл жирлеге башлыгы

А.В.Архиреев

Югары Ослан муниципаль районы
Түбән Ослан авыл жирлеге Советының
2023 елның 7 мартаңнан
31-172 карарына

3 нче күшымта

**«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЮГАРЫ ОСЛАН МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ТҮБӘН
ОСЛАН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВ ПРОЕКТЫ ТУРЫНДА» ЮГАРЫ ОСЛАН
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ТҮБӘН ОСЛАН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ КАРАРЫ
ПРОЕКТЫН ТИКШЕРҮДӘ ГРАЖДАННАРНЫҢ КАТНАШУ ТӘРТИБЕ**

1. Гавами тыңлауларда катнашу өчен заявкалар түбәндәге адрес буенча бирелә: 422574, Түбән Ослан авылы, Завод урамы, 55 йорт Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге Башкарма комитетына Колпакова Д.А. шәхсән яисә почта аша (конвертта «Устав турында фикер алышу» тамгасы белән).

2. Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы Түбән Ослан авыл жирлеге Советына язма гаризалар биргән Жирлек халкы үз тәкъдимнәрен дәлилләү өчен гавами тыңлауларда катнашучылар булып тора.

3. Гавами тыңлауларда гавами тыңлауларда катнашу хокуқыннан башка Жирлекнең барлык кызыксынучы кешеләр дә катнашырга мөмкин.

4. Катнашучыларны теркәү гавами тыңлаулар башланганчы 30 минут кала башлана.

5. Чыгыш хокуку белән гавами тыңлауларда катнашучылар гариза бирү вакытына бәйле рәвештә чиратлылык тәртибендә үз тәкъдимнәрен аргументацияләү өчен чакырыла.

6. Гавами тыңлауларда катнашучыларның чыгышлары 5 минуттан артык дәвам итәргә тиеш түгел.

7. Гавами тыңлауларда катнашучылар утырыш тәмамланганнан соң чыгыш ясаучыларга председатель рәхсәтә белән сораулар бирергә хокуклы.

8. Гавами тыңлауларда катнашучылар гавами тыңлаулар барышына тыкшынырга, аларны туктатырга һәм аларны үткәрүгә комачауларга хокуклы түгел.

9. Ачык тыңлауларда катнашучылар тарафыннан уздыру тәртибе бозылган очракта, рәислек итүче аларны утырыш залыннан чыгаруны таләп итәргә хокуклы.

Совет рәисе,
Югары Ослан муниципаль районы
Түбән Ослан авыл жирлеге башлыгы

А.В.Архиев